

Zaključek

Dr. Premk na Cvibljju: »Pogledov na zgodovino NOB je lahko več, resnica je ena.«

Zgodovinar dr. Martin Premk je 9. maja 2023 v govoru na slovesnosti ob dnevu zmage nad nacizmom in fašizmom pri spomeniku NOB na Cvibljju povedal:

»Na tleh današnje Slovenije so se v slovenskih partizanskih enotah borili tudi pripadniki iz več kot dvajsetih držav iz Evrope in ostalih delov sveta. Slovencem je bila poleg Judov namenjena najslabša usoda, ki nas je čakala pod okupacijo, saj so nas okupatorji obsodili na smrt in na izginotje. Sledil je upor: Osvobodilna fronta je povezala ter združila Slovence v boju proti okupatorju. V Osvobodilno fronto so bili sprejeti vsi, ki so kot temeljno točko upora sprejeli neizprosni boj proti okupatorju.

Med bojem proti okupatorju je začela Osvobodilna fronta postavljati tudi temelje današnje države in na teh temeljih se je leta 1991 Slovenija tudi lahko osamosvojila. Pred 2. svetovno vojno je bila Slovenija del kraljevine SHS in nikoli nismo imeli samostojne države. Bili smo banovina, nismo bili priznani kot narod in obravnavani smo bili kot pleme. Leta 1945 je bila ustanovljena Ljudska republika Slovenija in 5. maja 1945 je bila postavljena tudi vlada Ljudske republike Slovenije.

Že leta 1941 je začela proti okupatorju delovati gverilska ali partizanska vojska, ki je sčasoma prerasla v organizirano vojsko. Nastajale so prve čete, ki so prerasle v bataljone, brigade, divizije in te v 7. in 9. korpus. V okviru jugoslovanske partizanske vojske so bili slovenski partizani decembra 1943 priznani kot mednarodna zavezniška vojska, ki se pod vodstvom Sovjetske zveze, Združenih držav Amerike in Velike Britanije skupaj z ostalimi narodi bori proti nacizmu in fašizmu.

Jugoslovansko in s tem tudi slovensko partizansko vojsko je septembra 1944 kot svojo legalno vojsko priznala tudi vlada Kraljevine Jugoslavije. Slovenci smo svojo domovino osvobodili sami v okviru slovenske in jugoslovanske partizanske vojske in potrebne so bile ogromne žrtve, da smo dočakali svobodo. Življenje je izgubilo okoli 100.000 Slovenk in Slovencev, kar nas glede na število prebivalcev uvršča med države, v katerih je 2. svetovna vojna terjala največ žrtev.

Pogledov na dogajanje med 2. svetovno vojno je lahko več, resnica je samo ena. Zgodovina naj bi bila naša učiteljica, žal pa smo se do sedaj naučili samo to, da se iz nje ničesar ne naučimo. Pri zgodovini ne gre za to, da bi bila nekemu všeč ali ne. Zgodovina je taka, kot je; morala bi biti taka, kot je, in nas učiti, da je ne ponovimo. Žal zgodovino zelo radi žalijo, ponižujejo in jo uporabljajo za širjenje sovraštva prav tisti, ki bi morali biti za zgled pri vodenju družbe, v prvi vrsti so to politiki.

Marsikaj je bilo že slišane o naši zgodovini s strani politikov in njihovih oprod, ki za naše partizane pravijo, da so bili množični morilci, kot pravijo tudi za plemenite borce organizacije TIGR, da so bili teroristi. Desetletja dolgo onečaščanje naše zgodovine je pripeljalo tudi do tega, da so bili pripadniki naše teritorialne obrambe označeni kot zločinska organizacija. Na svojo zgodovino moramo gledati s spoštovanjem, kot moramo s spoštovanjem gledati tudi na vse soljudi in na vse tiste, ki so dali svoje življenje za našo svobodo. Le tako bomo lahko ohranjali največji človeški vrednoti, kot sta življenje in mir, ter resnico in medsebojno sodelovanje.

Dr. Premk je govor zaključil z verzi Srečka Kosovela, ki po njegovem mnenju najlepše opišejo partizanske vrednote, čeprav so bili zapisani že dosti pred 2. svetovno vojno:

*Silni so oni, ki ne poznajo lastne koristi
in so jim srca odprta kot smehljajoči travniki.
Silni so oni, ki se ne uklonijo, ki se ne zlomijo.
In ti premagajo svet in ne umrejo.*

Žužemberk, 6. maj 2023

Suha krajina in njeni prebivalci so veliko pretrpeli med 2. svetovno vojno. Mnogi med njimi so za svobodo dali svoje življenje, da je danes Slovenija samostojna in demokratična država. V Sloveniji smo priče poizkusom, da bi se z zgodovinskega stališča razvrednotilo partizanski narodnoosvobodilni boj in se povzdignilo kolaboracijo z okupatorjem. Dejstva so tista, ki razkrivajo resnico o 2. svetovni vojni. Pogledi na to zgodovinsko obdobje so lahko različni, resnica pa je lahko samo ena in se je ne da spreminjati.

Poglejmo dejstva.

1. Druga svetovna vojna na Slovenskem se je začela 6. aprila 1941, ko so sile osi napadle in kmalu zavzele celotno Kraljevino Jugoslavijo, ki ji je pripadala večina Slovenije. Zasedeno ozemlje so okupirale štiri države: Nemčija, Kraljevina Italija, Kraljevina Madžarska in v majhni meri Neodvisna država Hrvaška. Kraljevina Jugoslavija je kapitulirala 17. aprila 1941.

2. Škof Gregorij Rožman je 20. aprila 1941, že tri dni po uradni kapitulaciji Jugoslavije, visokemu fašističnemu komisarju Emiliju Grazioliju izrazil lojalnost z izjavo: »Priznavamo oblast, ki je nad nami, in bomo po svoji vesti radi sodelovali. Hvaležni smo Bogu, ki je Voditelju velike Italije navdihnil misli velikodušne pravičnosti in uvidevne modrosti, s katero je predlagal ustanovitev Ljubljanske pokrajine.«

Zahvalno pismo, ki ga je 6. maja 1941 objavil tudi časopis Slovenec, je poslal tudi Mussoliniju: »Duce! Zvedeli smo z velikim veseljem, da je slovensko zasedeno ozemlje po Italijanski Vojski vključeno v Italijansko kraljestvo. Prosim Vas, da sprejmete najglobljo zahvalo v imenu vse duhovščine škofije tega ozemlja zaradi širokogrudne in skrbne ureditve, ki ste jo poklonili slovenskemu prebivalstvu. Sprejmite tudi, Duce, izraze naše brezpogojne vdanosti in sodelovanja. Hkrati prosim, naj božji blagoslov pride nad Vaše delo, nad ves veliki Italijanski narod ter nad slovensko ljudstvo, ki bo pod okriljem Rimskega Imperija lahko živelo in se razvijalo.« Nekateri pripadniki katoliške politične struje in slovenske Cerkve so že pred vojno simpatizirali s fašizmom, škof Rožman pa je 22. maja 1941 v ljubljanski stolnici daroval zahvalno mašo za Mussolinija.

3. 26. aprila 1941 so pred vojno prepovedana Komunistična partija Slovenije, Krščanski socialisti, Narodni demokrati – Sokoli ter druge levo usmerjene skupine ustanovile Osvobodilno fronto (OF).

4. Slovenski partizani (uradno ime Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Slovenije, kratica *NOV in POS*) so bili oborožene sile pod vodstvom Osvobodilne fronte, ki so se med drugo svetovno vojno na Slovenskem borile proti okupatorju (Nemci, Italijani, Madžari in v manjšem delu NDH) ter slovenski beli gardi, domobrancem in četnikom.

5. 4. maja 1941, ob priključitvi Ljubljanske pokrajine k fašistični Italiji, ban Natlačen in skupina uglednih Slovencev pošljejo pismo hvaležnosti Mussoliniju. Fašistične oblasti so organizirale okupacijski sosvet (konzulto), in vanj izbrale 14 slovenskih članov, med njimi Natlačena. Natlačen in ostali člani konzulte so se 8. junija v Rimu sestali z Mussolinijem. Nato je Natlačen Mussoliniju napisal še eno pismo hvaležnosti, v katerem mu je obljubil zvestobo slovenskega naroda.

6. Ban Natlačen je ustanovil Narodni svet, ki naj naj bi izvrševal vrhovno oblast in skrbel za red in mir na območju Dravske banovine. Z neuspešno banovo misijo pri nemškem generalu Hubertu Lanzu v Celju 12. aprila 1941 je takšna vizija neslavno propadla, ker so jo Nemci zavrnil.

7. Prostovoljna protikomunistična milica (italijansko *Milizia volontaria anticomunista*, kratica MVAC; slabšalno bela garda; manj natančno vaške straže) je bila slovenska kolaborantska milica pod italijanskim poveljstvom. Ustanovljena je bila na področju Ljubljanske pokrajine 6. avgusta 1942. Pokroviteljstvo

okupatorju nad nekdanjimi vaškimi stražami so zahtevali slovenski politiki, ki so se odločili za sodelovanje z okupatorjem, in militantna rimskokatoliška duhovščina.

8. Škof Gregorij Rožman je 12. septembra 1942 poslal italijanskemu generalu Robottiju pismo, v katerem je zapisal, da ima italijanska vojska zaradi nepoznavanja jezika težave pri iskanju pripadnikov OF in da bi bili domačini pri tem učinkovitejši. Predlagal je sodelovanje pri uničevanju »subverzivnih in uporniških elementov« z ustanovitvijo oboroženih slovenskih enot pod poveljstvom italijanske vojske in slovenske tajne policije, ki bi aretirala in fašističnim oblastem predala »nevarne elemente«. Italijani so na Rožmanov predlog iz ujetništva izpustili nekatere poveljnike jugoslovanske vojske, katerih lojalnost fašistom ni bila vprašljiva. Rožman je kasneje osebno sodeloval v dveh domobrantskih prisegah Hitlerju in SS-u ter predlagal Leona Rupnika za vodjo domobrancev.

9. Neposredno po italijanski kapitulaciji so predstavniki predvojnih političnih strank v Ljubljanski pokrajini 24. septembra 1943 objavili ustanovitev Slovenske domobrantske legije.

10. Domobrantska vojska je imela ločeno slovenski in nemški štab. Slednji je bil pomembnejši in je bil podrejen generalpolkovniku SS in poveljniku policije Erwinu Rösenerju, ki je bil neposredno odgovoren in je poročal poveljniku SS Heinrichu Himmlerju. Domobranci so bili oboroženi, oskrbovali in plačevali so jih Nemci; ko so bili razporejeni na terenu, so bili vedno pod nemškim poveljstvom in so delovali v protipartizanskih operacijah, lovili podpornike OF in varovali vojno infrastrukturo.

11. Pod poveljstvom Lovra Hacina je delovala posebna domobrantska politična policija. V Ljubljani je zaprla okoli 6.000 političnih zapornikov, od teh je bila tretjina žensk. Domobrantska policija je delala spise političnih nasprotnikov za internacijo in tudi sodelovala pri deportacijah Slovencev v nacistična koncentracijska taborišča.

12. Na Hitlerjev rojstni dan, 20. aprila leta 1944, so slovenski domobranci na slovesnosti na Plečnikovem stadionu za Bežigradom (in drugje po Sloveniji) prisegli zvestobo okupatorju.

13. Kralj Peter Karađorđević in jugoslovanska vlada sta v Londonu septembra 1944 s soglasjem zaveznikov dramatično pozvala domobrance, ustaše in četnike, naj prestopijo k narodnoosvobodilni vojski in Titovim partizanom.

14. Slovenski domobranci se kljub pozivom jugoslovanske vlade v izgnanstvu in kljub amnestijam, ki so jim jih ponujali partizani, niso želeli podrediti partizanski vojski in so nadaljevali s kolaboracijo. Kolaboracionisti na Hrvaškem (npr. domobranci) in drugi kolaboranti so sprejemali amnestije ter množično prestopali v partizane ali pa so se enostavno prenehali boriti (če bi slovenski domobranci upoštevali poziv jugoslovanske vlade iz Londona in bi prestopili k partizanom ali se prenehali še naprej boriti na strani okupatorja in bi sprejeli ponujeno amnestijo, se po letu 1945 ne bi dogajalo to, kar se je dogajalo).

15. Domobranci so 30. januarja 1945, na dan obletnice nacističnega prevzema oblasti v Nemčiji, drugič prisegli Hitlerju, ko je bilo že jasno, da bo Nemčija vojno izgubila.

16. Rupnik in škof Rožman sta marca 1945 vodji ustašev Anteju Paveliču predlagala vojaško in politično zavezo za nadaljnjo borbo proti partizanom. Zanje bi skušali doseči priznanje zahodnih zaveznikov, vendar so ti načrti propadli.

17. Predajo nacistične Nemčije je potrdil nemški akt o predaji, ki je nato končal drugo svetovno vojno v Evropi. Odločitev o predaji je bila objavljena 8. maja 1945 ob 23.01 po lokalnem času ob prisotnosti predstavnikov Francije, Združenega kraljestva in ZDA skupaj z vrhovnim poveljstvom sovjetske Rdeče armade.

18. Po kapitulaciji nacistične Nemčije sta se na Ljubelju 10. maja 1945 sestala vojaški vodja domobrancev polkovnik Franc Krener in general SS Rössener in se dogovorila, da bosta ti dve vojski v tajnosti izvršili udar na partizane, ki so držali linijo na Borovljah. To so domobranci skupaj z enotami SS storili v noči z 10. na 11. maj 1945, kar pomeni že v miru. Po kapitulaciji Nemčije so domobranci 11. maja s pomočjo nacistične artilerije napadli partizansko Bračičevo brigado pri Borovljah na avstrijskem Koroškem. Nemška vojska je sodelovala s težkim orožjem, domobranci pa s pehotnim. Napad se je pričel ob 20.30 brez vojne napovedi, čeprav je bil mir že sklenjen med zavezniki in nemško vrhovno komando. V tem boju so domobranci ponovno pokazali vso svojo surovost, saj so mnogo ranjencev zmetali v Dravo, da so utonili. Tedaj je bilo ubitih nad 180 partizanov. To pomeni, da so prve povojne poboje pričeli domobranci s pomočjo svojih nekdanjih gospodarjev. Da domobrantsko vodstvo ni mnogo razmišljalo o posledicah, ko bo vojna končana, je dokaz tudi to, da niso upoštevali tistega, na kar jih je leta 1944 duhovnik in član kraljeve begunske vlade v Londonu dr. Alojz Kuhar po radiu nenehno opozarjal: naj takoj prenehajo sodelovati z Nemci. Niso ga ubogali, Hitlerju in enotam SS so še drugič prisegli 30. januarja 1945.

Vir: Wikipedija, Druga svetovna vojna na Slovenskem, na povezavi https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna_na_Slovenskem

19. Domobrantska vojska se je 14. maja pri Vetrinjah formalno predala Britancem.

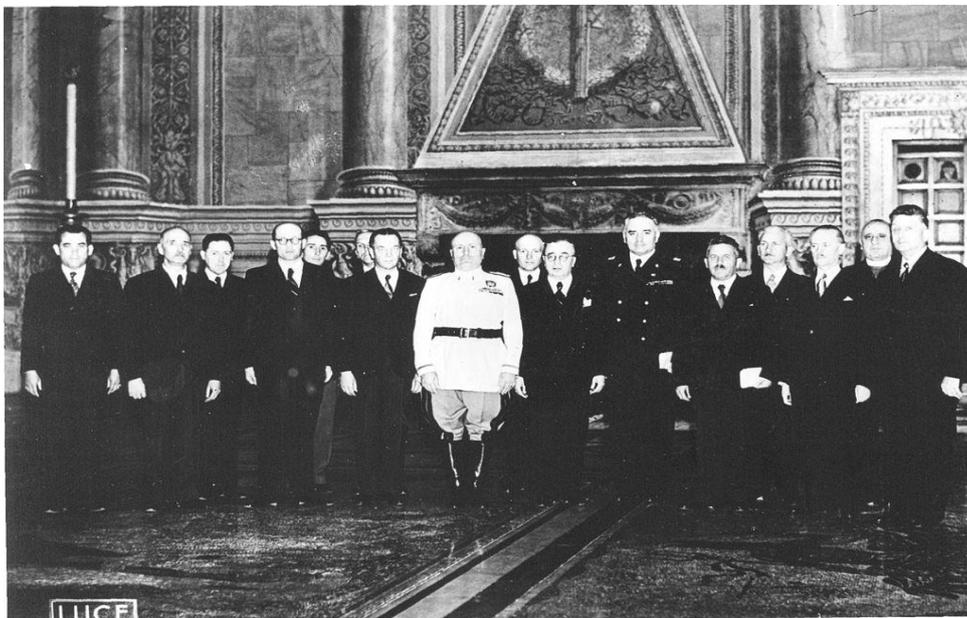
20. Po celodnevni pogajanji v štabu četrte operativne cone v Topolšici je poveljnik generalpolkovnik Aleksander Löhr 9. maja podpisal nemško kapitulacijo armadne skupine E in nemških sil za JV Evropo.

21. Zaradi strahu pred izročitvijo partizanom je še 15. maja izbruhnila bitka na Poljani (na Koroškem), poslednja bitka druge svetovne vojne na Slovenskem in v Evropi. Z njo je bilo druge svetovne vojne v Evropi in Jugoslaviji tudi uradno konec. V zadnji bitki na slovenskih tleh je padlo 100 pripadnikov JA, še 250 je bilo ranjenih. Okoli 20.000 ustašev in četnikov ter 4000 beguncev – so prešli v ujetništvo. 15. maja zvečer se je pri Pliberku v Avstriji vdala ustaško-četniška skupina, ko so nanjo pritiskale enote 3. armade. Zajeli so približno 30.000 pripadnikov kolaboracijskih enot, med njimi je bilo 10.000 do 12.000 slovenskih domobrancev, 10.000 Nemcev, 4.000 Srbov, 4.000 pripadnikov ruskega zaščitnega bataljona in 6.000 slovenskih civilistov, med njimi tudi 12 generalov in četniški štab. Na Koroško sta pobegnili tudi Rupnik in škof Rožman.

Vir: Wikipedija na povezavi https://bs.wikipedia.org/wiki/Masakr_u_Bleiburgu

Škof Rožman in fašistični komisar Emilio Grazioli 22. aprila 1941.

Ban Natlačen in člani konzulte pri Mussoliniju 8. junija 1941.

Vir: Wikipedia, Druga svetovna vojna na Slovenskem, na povezavi:
https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna_na_Slovenskem

Sprehod italijanskih fašistov in tedanjega župana Ljubljane Leona Rupnika po ljubljanskih ulicah v času italijanske okupacije.

Vir: Mladina, Heil Rupnik, na povezavi: <https://www.mladina.si/195399/heil-rupnik/>

Slovenci!

Svoječasno razpisane nagrade onim, ki bi pomagali izročiti rokam pravice komunistične voditelje in organizatorje, se od strani Vojaških Oblasti v Ljubljani povišujejo na sledeče sume:

100.000 Lit. onemu, ki bi ji izročil živega ali mrtvega **BORISA KIDRIČA** ali ing. **ALEXA BAEBLERJA**,

30.000 Lit. onemu, ki bi ujel ali ubil sodnika **RUSA JOŽETA**, dr. **BRILEJA MARJANA**, prof. **KOCBEKA EDVARDA**, dr. **DERMASTJA**, učitelja **LUBEJA FRANJA**, odvetnika **MILANA LEMEŽA**, dijaka **VEKOSLAVA ISKRA**, in učitelja **EDOJA KARDELJA**,

10.000 Lit. onemu, ki bi dal take podatke, s pomočjo katerih bo mogoče katerega od gornjih prijeti ali ubiti.

Poleg tega zagotavlja italijanska vojaška oblast, da bo ostalo ime osebe, ki bo dala željene podatke, strogo tajno.

V slučaju, če je bila oseba, ki bo dala gornja obvestila, tudi udeležena pri kakih kaznivih akcijah, se ji že vnaprej jamči za življenje in osebno svobodo.

**GENERAL ARMADNEGA ZBORA
POVELJNIK
Mario Robotti**

Italijani so razpisali in obljubili nagrade domačim izdajalcem, če so ujeli, ubili ali izdali slovenske domoljube

Belogardistične formacije, ko nastopajo pred italijani v Morkonogu septembra 1942.

Vir: Perovšek F. (2002). Velika Italijanska ofenziva 1942, Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije

22. julija 1942 so Italijani ustrelili 4 domačine iz Zavrha nad Cerknico. Pred ustrelitvijo so si morali sami izkopati grob.

Vir: Perovšek F. (2002). Velika Italijanska ofenziva 1942, Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije

Grahovska posadka vaške straže z duhovnikom

Vir: Wikipedia, Druga svetovna vojna na Slovenskem, na povezavi:
https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna_na_Slovenskem

Domobranksa prisega Hitlerju.

20. aprila leta 1944 so na Hitlerjev rojstni dan slovenski domobranci na slovesnosti na Plečnikovem stadionu za Bežigradom zaprilegeli zvestobo okupatorju. Domobranci so nastali na pobudo predstavnikov slovenskih predvojnih političnih strank septembra 1943 po kapitulaciji Italije in nemški zasedbi Ljubljanske pokrajine. Delovali so kot pomožne policijske enote SS, na terenu so delovali pod nemško komando in delovali v protipartizanskih operacijah, lovili podpornike OF in varovali vojno infrastrukturo. 30. januarja naslednje leto so prisegli drugič na dan obletnice nacističnega prevzema oblasti v Nemčiji.

Vir: Zgodovina na dlani, na povezavi: <https://zgodovinanadlani.si/1944-domobranksa-zaprilega-hitlerju/>

Slovenski domobranci so podpisovali tudi izjavo v nemščini in slovenščini:

»Sem prostovoljno pristopil v Slovensko Domobranstvo, v boj in uničenje komunizma, kateri je moji deželi že toliko gorja prinesel in celo Evropo ogrozil. Moja trdna volja je, z vsemi mojimi močmi, v zadovoljstvo moje dežele in Evrope bojevati se pod nemškim vodstvom, in za to tudi moje življenje postaviti. To obvezo sem danes s sveto prisego potrdil. Sem bil o dolžnosti in pravicah v službenem, disciplinarnem in gospodarskem oziru poučen.«

Vir: Wikipedija, Slovensko domobranstvo na povezavi:
https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovensko_domobranstvo

Prisega slovenskih Domobrancev z dne 20. aprila 1944.

DOMOBRANSKA PRISEGA

»Prisegam pri Vsemogočnem Bogu, da bom zvest, hraber in svojim nadrejenim pokoren, da bom v skupnem boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije, SS četami in policijo, proti banditom in komunizmu kakor tudi njegovim zaveznikom svoje dolžnosti vestno izpolnjeval za svojo slovensko domovino kot del svobodne Evrope. Za ta boj sem pripravljen žrtvovati tudi svoje življenje. Tako mi Bog pomagaj.«

Časopis Slovenec,
21. aprila 1944, št. 91

Vir: Mladina, Heil Rupnik, na povezavi: <https://www.mladina.si/195399/heil-rupnik/>

Vir: Wikipedija, Vojaška prisega, na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Voja%C5%A1ka_prisega

General Leon Rupnik na prvi domobranski prisegi na Hitlerjev rojstni dan na bežigranskem stadionu 20. aprila 1944. Fotografijo hrani Muzej novejšje zgodovine.

Vir: Mladina, Heil Rupnik, na povezavi: <https://www.mladina.si/195399/heil-rupnik>

Prisega domobrancev na Plečnikovem stadionu v Ljubljani. Fotografijo hrani Muzej novejšje zgodovine.

Mimohod po drugi domobranski prisegi 30. januarja 1945. Zraven generala Leona Rupnika stoji ljubljanski škof Gregorij Rožman.

Vir: Mladina, Heil Rupnik, na povezavi: <https://www.mladina.si/195399/heil-rupnik/>

Leon Rupnik na fotografiji z nemškim esesovskim generalom Erwinom Rösenerjem in ljubljanskim nadškofofom Gregorijem Rožmanom.

Vir: Dnevnik, Razveljavljena obsodba domobranskega generala, na povezavi:
<https://www.dnevnik.si/1042918961>

Streljanje talcev v Celju

Vir: Wikipedija, prosta enciklopedija

Sestri Šušteršič, ki ju je 9. avgusta 1944 v Spodnji Hrušici umorila Črna roka.

Partizanski major Josip Mirtič,

žrtev domobrancev, novembra 1944 v Beli
Krajini. S streli so mu zarisali v glavo
peterokrako zvezdo.

Vir: Wikipedia, Druga svetovna vojna na Slovenskem, na povezavi:
https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna_na_Slovenskem

95. Podivjanost je dosegla v Renčah pri Gorici na Primorskem višek. Pri obglavljanju partizana
nacisti in fašisti zverinsko uživajo.

96. Kri je curkoma brizgnila iz rane, zadane s sekiro.

97. Glava še ni do kraja odsekana.

98. Fašist je zamahnil drugič.

99. Šele po drugem udarcu je padla glava partizana.

100. Trupli brez glav.

101. Odsekani glavi borecev-mučenikov v travi.

Vir: Mučeniška pot k svobodi, (1946), Slovenski knjižni zavod v Ljubljani

Osrednja oseba kolaboracije na Slovenskem je bil ljubljanski škof Gregorij Rožman. V ljubljanski pokrajini je večina duhovnikov delovala proti OF in podpirala kolaboracionistične enote. Številni duhovniki so ovajali zavedne Slovence in propagirali vstop v razne fašistične organizacije. Podpora Cerkve je mnogo pripomogla k novačenju v kolaboracionistične enote.

Vir: Wikipedija, Gregorij Rožman na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Gregorij_Ro%C5%BEMan

OF med vojno ni bila protikrščanska organizacija. V svojih vrstah je imela v veliki večini verne katolike, nekateri, na primer Edvard Kocbek, so bili tudi v vodstvu. Samo v ljubljanski pokrajini se je partizanom pridružilo približno 40 duhovnikov. Med njimi je bil tudi Metod Mikuž, nekdanji tajnik škofa Rožmana. Mikuž je skupaj z dvema drugima duhovnikoma postal član Plenuma OF, njenega najvišjega upravnega odbora. Tudi štajerski duhovnik Jože Lampret je bil viden član OF. Tako Mikuž kot Lampret sta bila med vojno zaradi vstopa v OF izobčena iz Cerkve. Kocbek in drugi katoliki v OF so v več pismih škofu Rožmanu kritizirali udeležbo duhovnikov v slovenskih kolaborantskih enotah. OF je izrazila podporo verski svobodi in izjavila, da bi v svojem gibanju želela več duhovnikov ali pa vsaj, da bi duhovniki ostali nevtralni. OF se je bila pripravljena sestati z Rožmanom in razpravljati o vseh vprašanih, vendar se Rožman na te pozive ni nikoli odzval.

Vir: Wikipedija, Gregorij Rožman, na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Gregorij_Ro%C5%BEMan

Tako kakor danes odkrivamo mnoge nove, očem doslej neznane dokumente fašizma in nacizma (zgodovinskega in sodobnega), tako odkrivamo tudi pomembne dokumente slovenskega odpora proti njima. Eden takih dokumentov je pretresljivo »Pismo duhovniku«, ki ga je sredi vojne vihre, 25. junija 1943 zapisal

Edvard Kocbek (krščanski mislec in umetnik, pričevalec, krščanski socialist, vidni član OF, pesnik, pisatelj, politik).

PISMO DUHOVNIKU

25. junija 1943

Spoštovani,

ne morem več molčati, moram govoriti in izbruhniti iz sebe resnico, ki mi žge drobovje.

Kaj delate vendar duhovniki Kristusovi?

Kaj vas je obsenčilo in obsedlo? Ne vedete se več niti kot Slovenci niti kot kristjani. Odtegnili ste se od naroda in zamolčali evangeljsko besedo. Tega nihče več ne razume. Odvezali ste nas vseh obzirov, prisilili ste nas, da stopimo pred vas in vas neusmiljeno obtožimo.

Obtožujemo vso slovensko duhovščino, slabo in dobro, s škofom in brez škofa. Obtožujemo vas za vse, kar ste storili, in za vse, kar ste opustili. Obtožujemo vas za vse vaše vedenje, mišljenje in delovanje.

Od vsega početka slovenskega narodnega upora ste bili dvomljivci in neverneži. Osvobodilna fronta vas je vabila kot celoto in kot posameznike, vi pa ste se do današnjih dni izgovarjali in izmikali. Izmikali ste se pred odgovornostjo, pred potrebnimi naporji, pred dolžnostmi, kakršne so danes stopile pred živega človeka. Nekateri med vami so odkrito stopili na stran, sovražno slovenskemu narodu. Toda rečem vam, da mi je njihova odkrita kretnja bližja od čakanja, strahu in računanja, ki ga razodeva večina slovenske duhovščine.

Uporni in aktivni slovenski človek se vam je zazdel tuj in neznan. Preplašili ste se novih sil, ki se porajajo v našem ljudstvu. Prestopanje tradicionalnega okvira in rušenje stare zgradbe ocenjujete kot napake in zlo, zato se niste mogli z zaupanjem v stvarstvo in zgodovino pridružiti stvariteljskim silam in z njimi vred poseči v razplet današnjih velikih dogodkov. Zato ste mirno gledali, kako je sovražnik trgal narodovo telo in ubijal njegovo dušo. Nič nistestorili, da bi zabranili delo izdajalcem, nič niste storili, da bi zavrlili nasilje okupatorja, nič niste storili, da bi narod prišel do svoje odporne enotnosti. Med stotinami slovenskih duhovnikov se ni našel niti eden, ki bi se bil javno postavil v bran za svoj narod, čeprav je tako storilo na tisoče slovenskih mož, fantov, deklet in celo mater. Nihče od vas se ni odločil sam iz sebe, gnan od svoje vesti, da bi prispeval k svetli sili, ki more slovenski narod edina rešiti. Nikjer vas ni, kjer se odigravajo odločilni dogodki, kjer se merijo moči, preizkušajo resnice in gradijo temelji. Nikjer vas ni najti, kjer danes živi slovensko ljudstvo, niti po taboriščih, niti po ječah, niti med partizani. Ne udeležujete se trpljenja, ne udeležujete se boja, ne udeležujete se življenja. Sredi prebujenega in prebujajočega se naroda ste se izgubili in obstali brez duše na cesti. Postali ste mrtva kasta, edina v narodu, ki je pokazala svojo sramoto. Ob vsakem dogodku si pilatovsko umivate roke in izmišljate si vedno nove izgovore, kadar bi bilo potrebno kaj tvegati. Zdaj se stiskate za okupatorjevo žico kakor na smrt preplašene živali in ohromeli sredi Ljubljane čakate, kdaj bodo zazveneli udarci usodne ure.

Joj, kako strašna, kako nedopovedljiva in strahotna je ta ugotovitev v tej najvišji uri slovenske zgodovine, ko se sanje velikih slovenskih duhov oživljajo v preprostih srcih naših junakov za svobodo in ko nas je slovenska kri za večne čase posvetila kot narod. Zdaj, ko se že svetlika sonce svobode in ko nas do solz gane prelepi pogled na ravno pot pred nami, me kot kristjana do brezumja duši neusmiljena razgaljenost slovenske duhovščine, njen popolni moralni in verski poraz. Nisem neusmiljen, ko to ugotavljam, vendar me obhaja zona, ko kot laik izgovarjam ostro in vendar pravično sodbo nad služabniki božjimi.

Zakaj so ravno katoliški duhovniki postali nosilci in organizatorji bele garde? Zakaj so ravno slovenski duhovniki povzročili narodno izdajstvo in ga blagoslovili? Zakaj ravno duhovniki edini živijo pod okupatorjem mirno življenje in tako dobivajo od njega bedne privilegije? Zakaj so se tudi med duhovniki v velikem številu pojavile na večne čase preklete spake kristjanov, ki so neusmiljenost ljubezni zamenjali z ljubeznijo do neusmiljenosti?

Jaz, ki vam te besede pišem v svojem imenu in v imenu svojih krščanskih tovarišev, šele zdaj do konca razumem Péguyjevo gromko krščansko spoznanje, da ni greh tisti, ki se najbolj zoperstavlja odrešenju,

ampak da je to navada. Ali razumete, kaj se to pravi? Človek ni najbolj nečloveški takrat, ko greši, temveč takrat, ko si odpira vrata dolgočasju, ponavljanju, mrtvemu redu, praznoti, takrat, ko se oddaljuje od navdiha, pripravljenosti, tveganja, stvariteljskega razpoloženja. Kakor se namreč greh še vedno vrti okrog večnega Stvarnika in Sodnika, tako se navada brez zasluženja in brez smisla izteka v gluho ložo, v izničenje, v praznoto. Glejte, ali mar vaše človeško razpoloženje ni najtočneje označeno z mrtvo navado? Ali niste v svojem življenju ostali tipični predstavniki mrtvega duševnega življenja, sterilnega duhovnega reda, v političnem in družbenem življenju pa nosilci vsega tega, kar imenujemo reakcija? Ali čutite povezanost med človečnostjo in svetostjo, med naravo in nadnaravo, med človekom in kristjanom v pravem Slovencu? V vas ni več niti pravega človeka niti pravega kristjana, zato pa se niste mogli vključiti v boreče se slovenstvo. Z mnogimi izmed vas sem govoril ta leta. Po vsakem razgovoru sem se žalostno spraševal: kje je v njih razumevanje katoliškega »hic et nunc«, kje je njihov odrešenjski nemir, razumevanje stvarstva, ljubezen do bližnjega, pozornost do stvarnosti, apostolsko umevanje človeka? Zastonj sem v vas iskal modrost očakov, bistrost poštenjakov in junaštvo svetnikov. V vaših besedah ni krščanske svobode. Tako je z vsemi vami. Postali ste pravi pravcati duhovni meščani, uradniki katoliškega verstva. Izgubili ste najdragocenejše človeške vrline, posluš za človečnost in svetost. V vas je ugasnila napetost narave s svojimi utripi in valovanji. Med ne vrednimi drobnarijami življenja ste izgubili občutek veselja, zapravili ste si erotičnemu razpoloženju podobni odnos do življenja. Pozabili ste na to, da svetosti ni brez življenja, da je treba vero živeti iz polnega, živega človeka.

Ali je potemtakem kaj čudnega, če ste tako lahko zapadli skušnjavi, ki preti duhovnikom vseh ver, da ste religiozno razpoloženje in razmerje raje zajeli v varne pravne oblike, kakor da bi ga vzdrževali v osebni neposrednosti in ga mistično poglobljali? Delo ste si olajšali s tem, da ste nastopili v verskem življenju s svojim praktičnim umom, pri tem pa ste obviseli v samih pravilih, obrazcih in oblikah. Vedno bolj privilegiran položaj vas ni več silil k neumorno novemu in iznajdljivemu osvajanju, ampak k vladanju, organiziranju in zavarovanju. Z moralistično vzgojo ste v sebi in v vernikih oblikovali mišljenje, ki se sprašuje predvsem po pogojih stalnosti in nepremičnosti, z idealistično filozofijo pa ste utemeljevali svoj družbeni in duhovni konservativizem. V zadnji dobi ste si odrešenjsko delo olajšali z revno pametjo klerikalnega politika. Organizirali ste nebo in zemljo, človeka, celo greh in Milost.

Ali veste, kaj je na koncu koncev vaše gibalno? Z eno samo besedo morem zajeti vaše dejanje in nehanje, z besedo, ki zveni kot najhujši porog vsemu krščanstvu, z besedo, ki je hkrati bistvo dosedanjega reda: sebičnost. Vaš stan je izraz snovnega in duhovnega samoljubja. Nihče ni razvil tako krčevitega in doslednega pohlepa po posedovanju in oblasti kakor duhovniški stan. Navadili ste se, da se je ves svet vrtel okoli vas in vam dajal častna, izjemna mesta. Navadili ste se privilegijev, dobrin, časti, izobilja in jim odprli prostor v svojem srcu. Vi ste najbolj udoben in najbolj oblastniški stan. Demon posedovanja vas je obsedel v raznih oblikah. Poznam grabežljive in oblastniželjne duhovnike, ki svoje nasilnosti ne skrivajo, poznam take, ki svojo sebičnost odevajo v duhovna oblačila in o svojem duhovnem izpopolnjevanju vodijo pravo pravcato kapitalistično računovodstvo, poznam nazadnje duhovnike, ki na umen način kot izobraženci odklanjajo vse novo in izredno, ker hočejo čim preje zaključiti krog obzorja v človeku in udobno vladati nad njim.

S tem se je zrušil temeljni steber krščanskega življenja, ljubezen. »Prav zato,« – lahko rečem z Lippertom – »ker je dušnemu pastirstvu in duhovnemu vodstvu krščanski etos ljubezni postal gola zapoved, zato je ostal tako brez moči.« Najstrahotnejša ugotovitev o sodobnem krščanstvu je namreč dejstvo, da je najsilnejša religija ljubezni ostala brez živega vpliva na življenje in da ga ni premaknila, tako kakor to terjata elementarna potreba človekovega bitja po religioznem dopolnilu na eni in stopnja današnje človekove zavesti ter razvoj družbe na drugi strani. Etosa ni mogoče zapovedati in organizirati, zrasti mora iz srca samega. Toda kako bo vzrastel, ko se krščanski duhovniki, se pravi duhovni učitelji in vzorniki evangelija, pogrezajo v temno noč Evrope, ki še zdaleč ni nedojetnost polnosti, ampak neznansko praznega prostora. Kako bo krščanstvo oblikovalo in plemenitilo novega človeka, ko pa ne čutimo toplote in ponižnosti v tistem človeku, ki je oltarju najbližji?

Vera ni v nevarnosti takrat, ko jo napadajo filozofi in jo preizkušajo stvariteljska človeška gibanja, ampak takrat, ko jo izdajajo duhovniki sami. Danes ne uničujejo krščanstva komunisti, ampak duhovniki, ki ne znajo spremljati upajočega in ljubečega človeka. Kakor sveta inkvizicija ni bila otrok vere, ampak prikritega dvoma, tako tudi rimski klerikalizem ne dokazuje visoke stopnje vere, upanja in ljubezni. V marsikaterem slovenskem duhovniku se skriva zakrinkana nevera, v marsikakem dejanju slovenskega duhovnika ima ateizem brutalnejšo podobo kakor v izrazih očitnega brezverca. Priznajmo si, da je naše ljudstvo kljub verskim društvom, pobožnostim in načelni vzgoji danes pokazalo versko primitivnost, ki v njej utripa negotova in zmaličena vernost. Kadar vidim vse te zakrknjene in bedne duhovnike, vse te izgubljene in nevedne kristjane, čutim, da je prišla ura obračuna. Kazen prihaja posebno nad duhovnike, služabnike božje, ki so izdali svojega Gospoda. Kazen ne prihaja v obliki zatiranja, ječ in policijskega kaznovanja, ampak kot brezmejna sramota, kot ponižanje, kot žalost in samota.

Toda obenem vem, da prihaja ura obiskanja. Kdor je do zdaj trpel na pohujšanju, ki so ga dajali duhovniki, naj zdaj dvigne svojo glavo in prisluhne odrešilnemu vetru. Krščanstvo pada in se dviga s človečnostjo. Nikoli ni bilo tako čistih človeških prizadevanj v našem narodu kakor v današnjem osvobodilnem boju. Nikoli nismo bili tako dovzetni za resnice življenja, tako siloviti in čisti v izživljanju, nikoli nismo bili v takem skladju s postavami narave in z razvojem zgodovine. Nočemo primerjati prestopkov zoper narod z grehi zoper božje vrednote, kakor jih spoštujeta krščanska etika in Razodetje, pač pa moramo reči, da se v tem trenutku zgodovine, ko gre za neskončno zmago nad sebičnostjo v človeški družbi, vse božje približuje in oddaljuje s človečnostjo in da se teža slehernega greha tehta po tem, koliko je kdo z njim prizadejal slovenski narod in njegovega zvestega človeka. Zato je junaški Slovenec, ki koprni po pravičnem redu in po svetlejšem odnosu do življenja, blizu krščanskemu pojmovanju človeka.

Mi smo se z vsem srcem pridružili bojevnikom za novo slovenstvo in njegov novi življenjski red, kajti čim manjše bodo ovire, ki bodo človeka motile v izbiri med dobrim in zlim, na tem večje število ljudi se bodo razširjali božji darovi. In nič ni nevarnega, če ljudstvo v tem trganju iz preteklosti in v usmerjanju v nove oblike življenja čuti morda največjo versko krizo zgodovine, kajti doživlja jo bolj v sporu s klerikalno duhovščino kakor pa v sporu z versko vsebino.

Mi smo prepričani, da je človekovo bistvo religiozno in da bo po vseh preizkušnjah prišlo do nove afirmacije religije. Skozi vso zgodovino prihajajo sicer tokovi, ki se temu zoperstavljajo, toda brez uspeha.

Tudi v našem času, ki je s svojo zavestjo strastno usmerjen v vprašanja bivanja in njegove organizacije, se bodo nekaj časa uveljavljala teženja po eliminiranju enostranskih vidikov, toda iz pogovorov s sočlovekom upornikom vem, da tudi v tem izrazito revolucionarnem času bijejo človeku na ušesa valovi večnosti. Tudi današnji človek ve, da ga sreča bivanja samega ne bo zadovoljila. Vprašanja vesolja in človeka bodo ostala odprta in rešljiva le verujočemu. Vidite, to sem vam moral napisati. Morda sem tu pa tam komu med vami storil krivico s posploševanjem, toda kdor je pravi med vami, ne bo zahteval opravičevanja. To so neusmiljena razkritja, ki jih pa vendarle vsi že vemo. Vse to se mora zgoditi v blagor slovenskega naroda in njegovega krščanstva. Če so moje besede trde, neusmiljeno ostre, potem glejte v njih utripe krščanske vesti, ki se danes prebuja s sveto jezo. Mi preprosti kristjani čutimo nekaj pravice, da vam izrečemo to bridko resnico. Preokrenili smo se s silo, ki je spremenila ves način našega življenja. Pustili smo vse, kar smo imeli, in odšli v osvobodilni boj. Vi sami morate spoznati, kaj vam je storiti. Mi vemo le to, da morate storiti nekaj neznansko velikega. Storiti morate nekaj nadčloveškega. Ne vem, če boste to zmogli. Vem le, da bomo z apostolom Pavlom v primeru vašega neuspeha lahko mirno rekli: »Čas je, da se začne sodba pri hiši božji.«

(1,3,17)

K odločilnim dejanjem Vas poziva

Edvard Kocbek

Vir: Misel, Edvard Kocbek, Partizanski dnevnik I, knjiga, na povezavi:

https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=470471125294244

Mariborski škof Ivan Jožef Tomažič je odločno protestiral zoper okupatorjeve ukrepe proti duhovščini in slovenskemu ljudstvu. V italijanski okupacijski Ljubljanski pokrajini, ki je obsegala večji del ljubljanske nadškofije, so se zadeve bolj zapletle. Vodstvo RKC (škof Gregorij Rožman s sodelavci) je bilo zaradi grožnje komunistične revolucije pripravljeno na aktivno sodelovanje (kolaboracijo) z okupatorji. Duhovščina je sodelovala celo pri organiziranju oboroženih enot, najprej vaških straž, kasneje pa enot MVAC. (Vir: Wikipedija, Gregorij Rožman na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Gregorij_Ro%C5%BEman)

Represivna oblast je leta 1941 začela izvajati nasilje v prepričanju, da je treba Slovence uničiti, preseliti ali asimilirati. Sledilo je požiganje in rušenje hiš, celih vasi, streljanje tistih, ki so jih zalotili z orožjem v roki, ubijanje talcev, množično interniranje prebivalstva, na Hrvaško in v Srbijo je bilo deportiranih 80.000 Slovenk in Slovencev. Talce so nacisti usmrčevali še aprila 1945. Skupaj kot talci in v okupatorskih in kolaborantskih zaporih jih je bilo v Sloveniji usmrčenih 4.886.

Vir: Wikipedija, Druga svetovna vojna na Slovenskem na povezavi:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna_na_Slovenskem in Gregorij Rožman na

https://sl.wikipedia.org/wiki/Gregorij_Ro%C5%BEman

Po zadnjih podatkih je med 2. svetovno vojno življenje izgubilo 100.015 Slovenk in Slovencev (vir: Sistory, zadnja posodobitev 5. 10. 2022), kar je predstavljalo 6,5% vseh prebivalcev, ki so imeli na ozemlju takratne Slovenije stalno bivališče in kar nas glede na število prebivalcev za Poljsko 16% in Sovjetsko zvezo 14% uvršča na tretje mesto med državami, v katerih je 2. svetovna vojna terjala največ žrtev. Največje število umrlih med partizani – več kot 28.000 partizanov je bilo ubitih, k temu pa je treba prišteti še 5.000 aktivistov OF in partizanskih sodelavcev.

Vir: Prvi pravi popis – v vojnem in povojnem nasilju je umrlo 6,5% Slovencev na povezavi:

<https://www.rtvlo.si/slovenija/prvi-pravi-popis-v-vojnem-in-povojnem-nasilju-je-umrlo-6-5-slovencev/284939>

Vir: Sistory na povezavi: <https://www.sistory.si/zrtve>

Suha krajina

Mnogi v Suhi krajini in v Sloveniji si še vedno prizadevajo, da bi zmanjšali pomen sodelovanja belogardistov z italijansko vojsko in fašisti ter sodelovanje domobrancev med drugo svetovno vojno z nemškim Wehrmachtom v boju proti partizanom narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije (NOV in POJ).

Organizatorjem, idejnim pobudnikom in izvrševalcem belogardističnih zločinov v Suhi krajini so od 9. do 12. septembra 1952 sodili pred senatom Okrožnega sodišča v Novem mestu in jih tudi obsodili (Henrik Zupančič, bivši trgovec iz Dolnjega Ajdovca je bil oproščen). Med obtoženci je bil tudi dekan Karel Gnidovec, ki je bil obsojen na smrt z ustrelitvijo, trajno izgubo državljanskih pravic in zaplembo premoženja. Če ne bi bil kriv za očitana mu dejanja, storjena med drugo svetovno vojno, ne bi bil obsojen na smrti in potem zaprt.

Obtožnico dobijo v roke septembra 1952, sodna obravnava je bila 10. septembra 1952 predsednik senata je sodnik Repovž, ki dekanu Gnidovcu očita izdajstvo. Na tako imenovanem Gnidovčevem procesu je bilo zaslišanih 86 prič največ iz Žužemberka in okolice. Zaslišanja so potekala dan in noč.

Vir: Vidmar. F., (2015), Spomini dekana Karla Gnidovca II. del, Župnija Žužemberk, str. 325 – 326

Jože Vidic je v knjigi »Po sledovih črne roke« o dekanu Karlu Gnidovcu napisal. Je mogoče, da nihče v Žužemberku vse do odkritja množičnih grobov maja in junija 1945. leta ni vedel za opisane množične

moritve, na truplih pa ni pisalo, kdaj so bile pobite. Zagotovo vem, da je bil z morijami natančno seznanjen dekan Gnidovec. Kot je znano, so nekoč (tako kot še vedno v nekaterih državah) vse matične (rojstne in mrliške) knjige vodili duhovniki. V mrliški knjigi za Žužemberk je dekan Gnidovec zapisal točen datum smrti žrtev. O tem se še danes lahko prepriča vsakdo, ki pogleda v to knjigo. Kaže, da je dekan dan smrti zapisoval z nekajdnevno zamudo. Tako je na primer pri Verici Pirc najprej zapisal dan smrti 24. februar, potem pa je ta datum prečrtal in napisal: »prav 19« (torej pravilno 19. februar). V rubriko vzrok smrti je zapisal: »Otrpenje možganov vsled strela v glavo.« Pri Marici Črnagoj je tudi najprej napisal datum smrti 24. februar, potem pa je to številko prečrtal in zapisal: »prav 19. februar«. Tudi pri njej je kot vzrok smrti zapisal: »Otrnenje možganov vsled strela v glavo«. Prepričan sem, da domobranci dekanu niso povedali, kako so žrtve pobijali; rekli so mu, da so jih postrelili. Prav tako sem prepričan, da je seznam Žužemberčanov, ki naj jih postrelijo, sestavil omenjeni dekan.

Dekan Karel Gnidovec je bil glavni organizator bele garde v Suhi krajini. Okrožno javno tožilstvo v Novem mestu je 29. avgusta 1952 vložilo tožbo zoper Gnidovca in še 19 sodelavcev okupatorja, organizatorjev in sodelavcev bele garde. V obtožnici zoper Gnidovca je med drugim rečeno: »Dekan Karel Gnidovec je organiziral v Suhi krajini MVAC (MVAC je kratica za Milizia volontaria anticomunista – prostovoljna protikomunistična milica; takšen je bil uradni italijanski naziv za oborožene enote bele garde) ali tzv. Legijo smrti s tem, da je v začetki septembra 1942. leta šel k poveljstvu slovenske legije v Novem mestu, kjer je zahteval, da se ustanovi suhokranjski bataljon, nakar je temu poveljstvu poslal seznam okrog 500 mož in fantov za legijo iz Žužemberka, Ajdovca, Hinj, Sela – Šumberka in drugod, nato pa 26. septembra 1942 še od komande italijanske legije v Žužemberku ustno zahteval, da se v Žužemberku in drugih večjih krajih ustanovi legija, kar vse je imelo potem za posledico, da so se takoj potem v Žužemberku, Ajdovcu, Hinjah, Sela – Šumberku in drugih krajih Suhe krajine ustanovile čete MVAC.

Franc Gnidovec, posestnik iz Sela pri Ajdovcu je na zaslišanju na UDV Novo mesto 7. julija 1952 leta izjavil: »Z dekanom Gnidovcem sem bil resnično povezan, bodisi, da sem prišel z njim slučajno skupaj, ali pa sem ga prišel obiskat. Izjavljam, dam mi je dekan Gnidovec povedal, da se je potrebno boriti proti komunizmu za obstoj vere, ko sem mu povedal, da sta kot legista (belogardista) padla dva moja brata, je pripomnil, da sta pač dala življenje za vero. Hodil sem redno vsako nedeljo k maši, katero je imel dekan Gnidovec. Vselej je pri pridigi omenjal, kako se je potrebno boriti proti partizanom, ker predstavljajo nevarnost kot komunizem za obstoj vere; da je dolžnost vsakega kristjana, da stopi v vrste borcev proti komunizmu.«

Iz obtožnega gradiva je razvidno, da je dekan Gnidovec med italijansko okupacijo v Žužemberku prisostvoval zasliševanjem zaprtih domačinov in dajal razne pripombe. Ko so nekoč s strani okupatorja in domačih izdajalcev zbrani domačini in okoličani stali zunaj na cesti v vrsti, je kar z roko potegnil tiste iz vrste, ki so bili po njegovem prepričanju za partizane in ki naj jih okupator pošlje v internacijo.

Na sojenju proti dekanu Gnidovcu je kot priča nastopila tudi Ljudmila Pirc iz Žužemberka. Povedala je, kako so ji ponoči 4. aprila 1945 na skrivaj ubili moža in še štiri domačine. Dekana je prosila za intervencijo, ker ni vedela, da je mož že ubit. Dekan je nekam odšel, ona pa je počakala v njegovem stanovanju. Ko se je vrnil, jo je molče prezrl. Po vojni, ko so odkrili grob, je dekana vprašala, zakaj ji ni povedal resnice. Potolažil jo je z besedami, naj bo zadovoljna, ker je dobil »milostni strel«. To pa sploh ni bilo res, saj so jih pobili s koli in krampi.

Dekan Gnidovec je bil obsojen na smrt z ustrelitvijo, trajno izgubo državljanskih pravic in zaplembo premoženja. Kazen so mu zamenjali za dolgoletno ječo, a so ga zaradi starosti in uvidevnosti ljudske oblasti

kmalu izpusti iz zapora. Odšel je v Zaplano pri Vrhniki, maja leta 1958. leta pa za duhovnika v Olševcah pri Cerkljah, kjer je 2. februarja 1962. leta umrl.

Vir: Vidic, J., (1975), Po sledovih črne roke, Založba Borec, str. 592 - 594

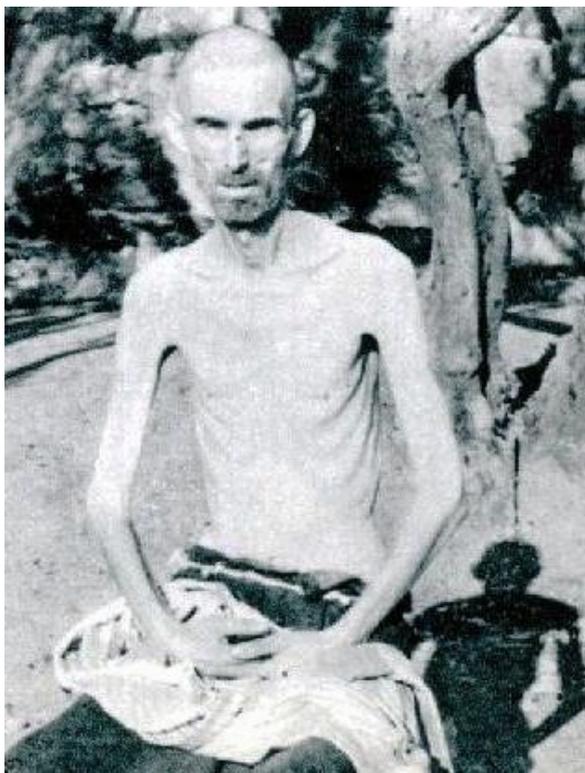
Leta 2014 je bil dekan Gnidovec razglašen za znanega Suhokranjca, leta 2017 pa so mu v Parku znanih Suhokranjcev pred stavbo Občine Žužemberk odkrili spomenik. V obrazložitvi za znanega Suhokranjca o njem piše, »da je bil dekan Gnidovec izjemna osebnost z odlikami bistrega uma, širine znanj, predvsem pa modrosti in poguma. Srčnost in odgovornost za ljudi sta ga vodili pri reševanju življenj številnih Suhokranjcev med 2. sv. vojno. Pri tem se ni oziral na politično pripadnost ljudi, ampak je kljub nevarnosti za lastno življenje z znanjem jezikov, retorično spretnostjo in odločnostjo uspešno posredoval pri okupatorjih in domači vojski. Bil je radodaren, skrben gospodar, varuh sakralne dediščine ter bogatenja arhiva, ljubitelj slovenskega jezika in velik domoljub.«

Vir: Osnovna šola Žužemberk, Karel Gnidovec, na povezavi: <https://www.oszuzemberk.si/project/karel-gnidovec/>

Danes se dekana Gnidovca predstavlja kot znanega Suhokranjca, rodoljuba in kot rešitelja mnogih Suhokranjcev med 2. svetovno vojno.

Pozablja se, da je bilo v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu mnogo Suhokranjcev. Zloglasno taborišče so fašistične italijanske oblasti ustanovile julija 1942, ukinjeno pa je bilo 5. septembra 1943 ob kapitulaciji Italije. V njem je bilo več kot 15.000 internirancev, med njimi veliko žensk in otrok, več kot 1200 jih je zaradi lakote in težkih razmer umrlo, med njimi okoli 100 otrok, mlajših od 10 let. Skupaj je bilo v italijanskih koncentracijskih taboriščih Rab in Gonars iz Ljubljanske pokrajine interniranih okoli 26.000 Slovenk in Slovencev, ki so okupatorjem in domačim izdajalcem predstavljali grožnjo z oboroženim uporom in odhodom v partizane. Bili so domoljubi, zavedni Slovenci ter simpatizerji in aktivisti, ki so podpirali NOB.

Vir: Wikipedija, na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna_na_Slovenskem

Interniranec italijanskega koncentracijskega taborišča na Rabu. Lakota mori Slovence.

Vir: Wikipedija, na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna_na_Slovenskem

Ti so za vedno ostali na Rabu.

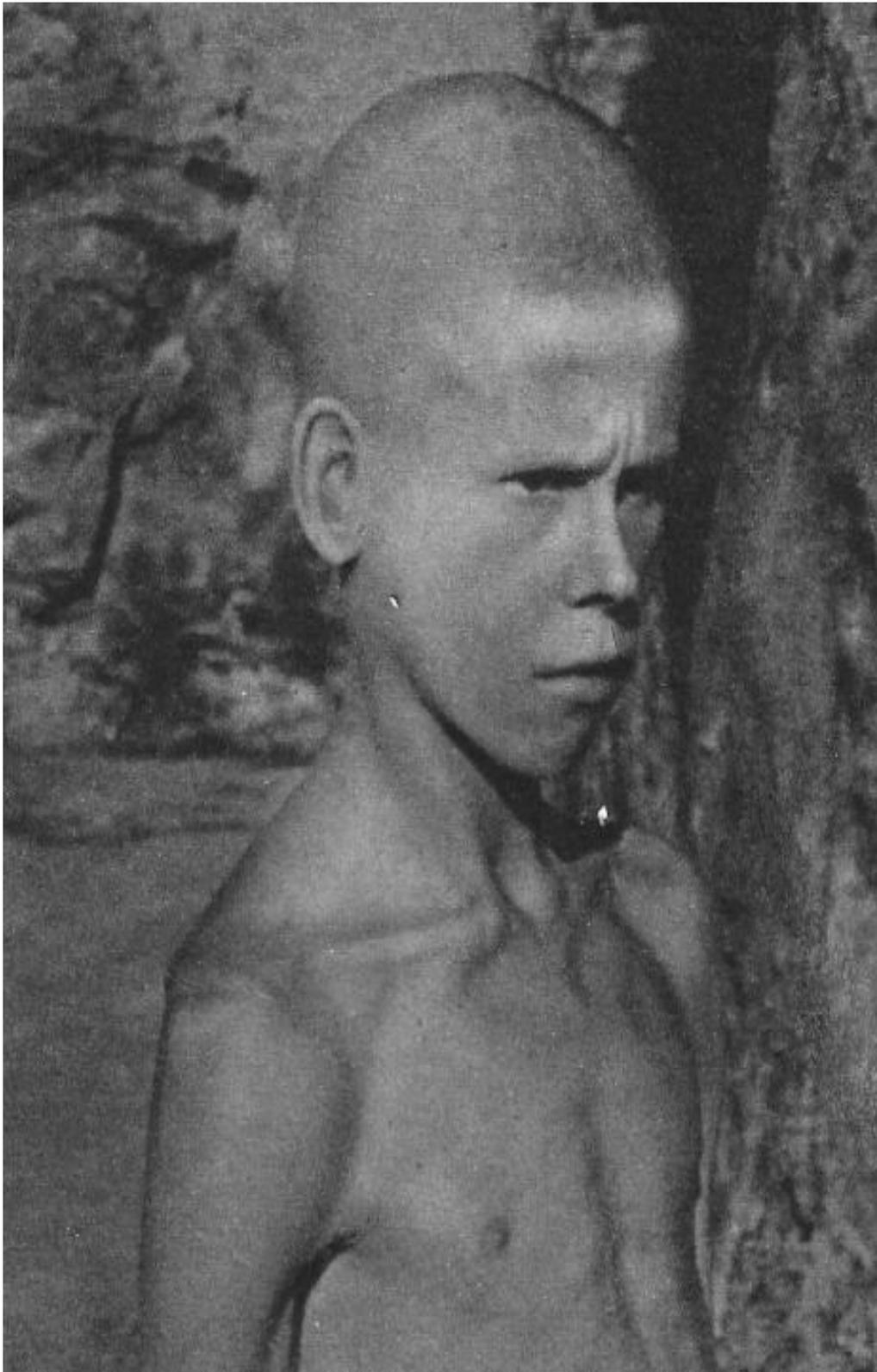

Pogled na zgrajeno taborišče na Rabu leta 1942.

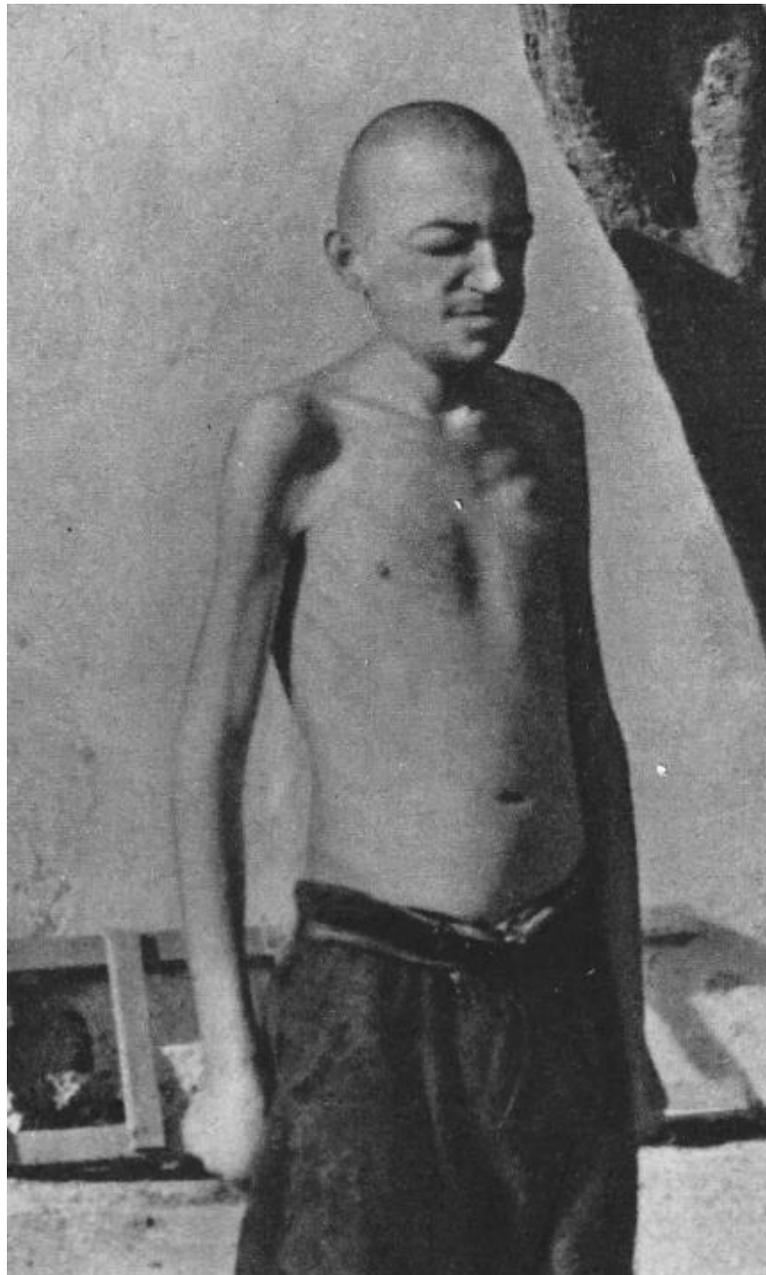
Vir: Perovšek F. (2002). Velika Italijanska ofenziva 1942, Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije

Interniranci gradijo na Rabu barake smrti

Slika 1: Lakota izčrpava slovenske otroke na Rabu

Tudi starci so morali na Rab

Vir: Mučeniška pot k svobodi, (1946), Slovenski knjižni zavod v Ljubljani

Na Rab so prignali cele družine, veliko otrok, nosečnic, starih, onemoglih ljudi. Stradanje, žeja, vročina, nevdružne higienske razmere, krutost stražarjev. Večina taboriščnikov je bila verna, vendar so umirali brez vseh zakramentov, kar je bilo zanje še posebej boleče. Cerkev je bila gluha za njihovo trpljenje. Nikoli ni med svoje trpeče ovčice poslala niti enega župnika. Vsi so se gnetli v varnem zavetju škofa Rožmana in okupatorjev. So pa nekateri na namige župnikov začeli pisati prošnje za izpustitev - ugodili so le tistim, ki so se zavezali stopiti v belo gardo, ki so jo organizirali Italijani.

Vir: Brajer, C, (2006), Naj bo jasno, kdo je žrtev in kdo rabelj!, Dnevnik 23. avgust 2006

Zaradi okupatorja in domačih izdajalcev je bilo med drugo svetovno vojno z območja Suhe krajine interniranih 261 oseb, od tega jih je 31 umrlo. Belogardisti in kasneje domobranci ter njihovi somišljeniki so izdajali aktiviste in simpatizerje OF, jih ujeli in izročili Italijanom in kasneje Nemcem, da so jih ti deportirali v

koncentracijska taborišča na območju fašistične Kraljevine Italije in nacistične Nemčije. Glede reševanja taboriščnikov iz koncentracijskega taborišča na Rabu pa so priče takratnih dogodkov povedale, da so se s pomočjo dekana Gnidovca in ostalih duhovnikov reševali samo Suhokranjci, ki so ob odpustu iz taborišča podpisali izjavo, da se bodo po prihodu domov priključili belogardistom. Mnogi so jo podpisali, samo da so se rešili pekla ter grozot taborišča in so lahko odšli domov. Večina od njih so bili aktivisti ali simpatizerji partizanov in Osvobodilne fronte, po prihodu domov pa so kot pravi domoljubi namesto k belogardistom odšli v partizane.

Dejstvo je, da so bile v cerkvah v Žužemberku, Ajdovcu in Hinjah sovražne postojanke, v katerih so se nastanili, jih utrdili in z mitraljezi iz cerkvenih zvonikov obvladovali bližnjo okolico najprej italijanski vojaki in fašisti ob pomoči vaških straž in belogardistov, po kapitulaciji Italije pa nemški okupator ob pomoči domobrancev.

Vir: Dolenjski list, št. 28, junij 1952

Cerkvena zgradba ali cerkvena hiša, ki jo pogosto imenujemo tudi cerkev, je zgradba, ki se uporablja za krščanske verske dejavnosti, zlasti za opravljanje krščanskega bogoslužij (liturgije). Izraz cerkev pogosto uporabljajo kristjani za označevanje prostorov, kjer molijo, včasih pa se (po analogiji) uporablja tudi za zgradbe drugih religij. Po funkciji je lahko oratorij, kapela, župna cerkev, samostanska, pokopališka, stolna itd. Vir: Wikipedija, Cerkev (zgradba) na povezavi: [https://sl.wikipedia.org/wiki/Cerkve_\(zgradba\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Cerkve_(zgradba))

Če bi cerkve v Žužemberku, Ajdovcu in Hinjah služile samo za potrebe bogoslužja (samo Alojzij Zupanc, župnik iz Šmihela pri Žužemberku ni dovolil, da bi okupator in domači izdajalci imeli v tamkajšnji cerkvi postojanko in jo je kot nepoškodovano ohranil do konca vojne), jih partizani prav gotovo ne bi napadli. Tako pa so jih napadli z namenom, da v njih uničijo sovražno postojanko.

Med boji so bile cerkve poškodovane tako, da po njihovem zavzetju in odhodu partizanov okupatorji in domači izdajalci v njih niso mogli več imeti utrjenih postojank in vsako drugačno razlaganja stanja cerkvenih objektov v Žužemberku, Ajdovcu in v Hinjah po drugi svetovni vojni je samo izkrivljanje resnice in laž.

Zakaj je propadla žužemberška Hranilnica in posojilnica, v kateri je imel glavno besedo dekan Gnidovec, in kaj je leta 1938 glede njenega poslovanja ugotovil revizor. Je bila Hranilnica in posojilnica zaradi Gnidovčevega varanja ljudstva krivec, da so šle na »boben« številne kmetije, kot so propadu zaradi nezmožnosti vračila posojil to rekli v preteklosti? Ali je bil dekan Gnidovec krivec za žrtve v postojanki na Ajdovcu? Ali je dekan Gnidovec res reševal internirance z Raba? Ali je dekan Gnidovec res sestavljal spiske ljudi, ki so jih italijanski okupatorji poslali v internacijo na Rab in v Gonars? Ali je dekan Gnidovec vedel za umore, ki so jih zagrešili domobranci od januarja do aprila 1945 na levem in desnem bregu Krke v

Žužemberku? Ali je dekan Gnidovec v začetku maja 1945 res sestavil seznam 56 Žužemberčanov in okoličanov, ki so jih domobranci nameravali tajno pobiti pred svojim odhodom iz Žužemberka?

Ali je bil dekan Karel Gnidovec res to, kar piše v obrazložitvi njegove razglasitve za znanega Suhokranjca? Ali je bil dekan Gnidovec res to, kar je napisano v dveh knjigah Spomini dekana Karla Gnidovca? Ali je dekan Gnidovec res zaslužen Suhokranjec? Kdo je bil v resnici dekan Karel Gnidovec. Ne njegovi spomini, številna dejstva, dokazi in priče takratnih dogodkov razkrijejo, kdo je v resnici bil dekan Gnidovec, ki je bil na sodnem procesu spoznan za krivega, obsojen na smrt, odvzem vseh državljskih pravic in premoženja. O tem si lahko preberete tudi v nadaljevanju in si o njem ustvarite lastno mnenje. Ne širjenje neresnic in zavajanje ljudi. Resnica je samo ena.

V tedniku Dolenjski list so bili leta 1952 objavljeni prispevki z naslovom »Ob razvalinah Žužemberka« in s podnaslovom »Krinka nekronanega cesarja Suhe krajine«, ki razkrivajo drugačno podobo dekana Gnidovca, kot se jo prikazuje danes. Tako kot vedno je resnica samo ena in se je ne da spreminjati.

dekan Karel Gnidovec

Vir: Osnovna šola Žužemberk

OB RAZVALINAH ŽUŽEMBERKA

Po obsodbi idejnih pobudnikov in organizatorjev bele garde v Suhi krajini

Vir: Dolenjski list, št. 40, oktober 1952, str. 2 na povezavi: https://www.dolenjskilist.si/media/arhiv-pdf/dl/1952/DL_1952_10_03_40_0135.pdf

PRAVICNE KAZNI za organizatorje, pobudnike in izvrševalce belogardističnih zločinov v Suhi krajini

V štiridnevni javni sodni razpravi pred senatom okrožnega sodišča v Novem mestu se je od 9. do 12. septembra 1952 zagovarjalo 19 obtožencev, idejnih pobudnikov in organizatorjev zloglasne bele garde v Suhi krajini, izvrševalcev številnih gnusnih zločinov nad civilnim prebivalstvom in partizani, zagriženih sovražnikov ljudske oblasti in naše družbene ureditve. O glavnem pobudniku in duhovnem voditelju bele garde v Suhi krajini, žužemberškem dekanu Karlu Gnidovcu smo v našem listu že pred kratkim objavili daljši podlizek, v katerem smo seznanili bralce z desetletja trajajočimi zločini bivšega vse-mogočnega nasilnika. V eni izmed prihodnjih števil bomo objavili tudi podatke, o zločinskem delovanju ostalih obtožencev, ki so poleg pobeglih in pogrešanih zločincev glavni krivci neštetih zločinov nad prebivalstvom Suhe krajine v letih NOV.

Obsojeni so bili:

KAREL GNIDOVEC, dekan iz Žužemberka, na smrt z ustreljivo, trajno izgubo državljskih pravic in zaplenbo premoženja.

JOSIP PODLIPNIK, župnik v Sela-Sumberku, na 12 let strogega zavora in tri leta izgube državljskih pravic.

FRANC GNIDOVEC, kmet iz Gor. Ajdovca, na smrt z ustreljivo in trajno izgubo državljskih pravic.

MIRKO STUPICA, čevljar iz Žužemberka, na smrt z ustreljivo in trajno izgubo državljskih pravic.

IVO SIMČIČ, strokovni učitelj, iz Žužemberka, na 15 let strogega zavora in 5 let izgube državljskih pravic.

JOZE MIŠMAS, organist v Vidmu ob Kolpi, na 15 let strogega zavora in 5 let izgube državljskih pravic.

MIHA KOCJANČIČ, kmečki sin iz Sel pri Ajdovcu, na eno leto in šest mesecev strogega zavora.

FRANC OZIMEK, bivši trgovec in lesni manipulant iz Sela-Sumberka, na 3 leta strogega zavora.

ANTON ZUPANČIČ, kmečki delavec iz Sela-Sumberka, na 3 leta strogega zavora.

IGNAC TRUNKELJ, kmet iz vasi Orlake pri Sela-Sumberku, na smrt z ustreljivo in trajno izgubo državljskih pravic.

JANEZ HOČEVAR, kmet iz Vrtače pri Sela-Sumberku, na 2 leti strogega zavora.

JANEZ KOCJANČIČ, kmečki delavec iz Arševcev pri Sela-Sumberku, na 3 leta strogega zavora.

FRANC ZALETELJ, tesar iz Repelj, na eno leto strogega zavora.

JANEZ BLATNIK, ključavničar iz Ljubljane, na 2 leti strogega zavora.

JOZE RUTAR, kmečki sin iz Poljan pri Žužemberku, na 15 let strogega zavora in 3 leta izgubo državljskih pravic.

IGNAC BRADAC, kmet iz Malih Reberc pri Žužemberku, na 13 let strogega zavora in 3 leta izgubo državljskih pravic.

JOZE STRUNA, kmečki delavec iz Malih Reberc pri Žužemberku, na 3 leta strogega zavora.

VINKO SEGA, kaplan iz Žužemberka, na 5 let strogega zavora in 4 leta izgubo državljskih pravic.

Henrik Zupančič, bivši trgovec iz Dolnjega Ajdovca, je bil oproščen.

Strašna nesreča na Donavi

Dne 9. septembra, kmalu po 13. uri, se je v zelo močni burji prevrnila na Donavi rečna ladja »Niš«, ki opravlja redni promet med Beogradom in Zemunom. Veter, ki je zdviljal iz črnih oblakov z nepričakovano in nenavadno silo, je zajel ladjo od strani ter jo v nekaj minutah potopil. Potniki, ki so bili na krovu ladje in so poskakali še pravi čas v reko, so se s plavanjem rešili, tisti pa, ki so bili v kabini, kamor so se umaknili pred dežjem — in

je prihitelo takoj 10 čolnov, ki so pomagali ponesrečencem-plavalcem, izmed katerih so bili mnogi poškodovani. Na kraj nesreče so kmalu prihiteli tudi potapljači, ki so okrog oame ure zvečer že spravili na površje prve ponesrečence.

Od posadke so se rešili samo trije: kapitan Ferdo Nodilo, strojnik Dušan Jovanovič in streljnik Milorad Simič. Večina ponesrečenih je bilo doma iz Zemuna in so se vračali iz Beograda;

Vir: Dolenjski list, št. 38, september 1952

Ob razvalinah Žužemberka

KRINKA NEKRONANEGA CESARJA SUHE KRAJINE JE PADLA

Nov list iz preteklosti dekana Gnidoceva nam odkrijejo ugotovitve druge večje razvije poslovanja žužemberške Hranilnice in posojilnice, ki jo je v času od 5. do 29. septembra 1938. leta opravil revizor Zadruga zveze. Pomislimo samo na previdnost, s katero so revizorji morali postopati pri takih pregledih, in na varovanje ugleda duhovnih gospodarjev, pa nam bodo previne besede naslednjega poročila še bolj razumljive kakor so že sticer jasne in za duhovništvo ter človeško poštenost dekana Gnidoceva uničujoče. 30. septembra je revizor po končanem pregledu (pri katerem pa je absolutno vladal Gnidovec) Zadrugi zveze pisal med drugim:

»Glavni krivce nerednega poslovanja pri tej zadrugi je dekan g. Karel Gnidovec, kot duševni vodja vsega poslovanja in odločilec čimhitri pri sestavi računskih zaključkov, v kolikor jih ni sam sestavljal.

Konstatiram, da je bilo poslovanje posojilnice nedopustno malomarnost in da se je v denarjem ravnilo kakor s smetmi. Iz svojih zapisnikov obnega zbora ni nikjer razvidno, zakaj se je to napravilo. Pač pa je razvidno iz celotnega poslovanja dekana Karla Gnidoceva in iz izjav bivših odbornikov, da so bili o teh stvarih nepoučeni, ker se kol kmetje ne razumejo na knjigo-

vodake stvari, še manj pa na sestavo bilanc ter so seveda za devno, kakor v večini slučajev naših zadrug, vezani na poštenost tistega, ki jim poslovanje vrši in sestavlja bilanca.

(Revizor navaja potem konkretno več primerov nepoštenega poslovanja dekana Gnidoceva pri Hranilnici in posojilnici v Žužemberku. Od vseh teh posebnostm zaradi pomanjkanja prostora le nekaj primerov.)

»Čisti dobiček zadruga je dekan Gnidovec zmanjšal vsako leto na absolutno nedopusten način tako, da je po zavestni manipulaciji v knjigovodstvu zmanjševal blaginjsko stanje z vpisi neresničnih upravnih stroškov. Takih mesecev je bilo ugotovljenih za Din 100.835,64, za katere odgovarja predvsem dekan Karel Gnidovec sam, ker je sam vrtil te vknjižbe in falsificiral zadevno promet zadruga in s tem računske zaključke. Neupravičenost in kamnitost utale teh mesecev je dekan Gnidovec priznal in podpisal dolžno pisma.

(Nadaljevanje)

Kakor župnik Oblak na Bledu, tako dekan Gnidovec v Žužemberku prevare in goljufije, potem hladnokrvno in celo pismeno priznanje revizorju, dasi gre v resnici za kaznivša dejanja — no, in potem? Potem pa je bila stvar odložena, kakor da se ni nikdar zgodila, župnik in dekan sta še naprej brez vsakih ovir materialno in duhovno varala ljudstvo, ki o takih in podobnih dejanjih nikdar ni ničesar zvedelo.

Revizor piše o delovanju dekana Gnidoceva v istem poročilu dobesedno še:

»Znesek zgub, kakor so v zadržku poročila navedene, znaša skupno Din 1.289.837.—.

Za izravnavo nepravilnosti pri blaginjskem poslovanju se je dekan Gnidovec posluževal tudi računa »Prehodni zneski«. Tako je n. pr. leta 1922 zmanjšal blaginjsko stanje z vpisom od izdatke za Din 33.600.— kot odjuga v prehode. V letu 1922. in 1923. pa je vpisal med prejemke pod nalovom »v prehodnem meseku Din 10.500.— in Din 27.500.—. Za prvi znesek je otko-

doval Kmetijsko društvo, za drugi znesek pa zadrugo, ker je uporabil za te prejemke čisti dobiček zadruga.

Podoben slučaj se je zgodil leta 1924, ko je po blaginjskem dnevniku manjkalo Din 72.673,83 gotovine. Ta znesek je pokril iz čistega dobička zadruga s tem, da je leta 1924 in 1925 neutemeljeno zvišal upravne stroške za Din 68.000.— ter jih prenesel pod prejemke na prehode.»

(Milan Vicič, 1946. št. 41)

»Nova zadruga.«

Za en milijon in skoraj 300.000 predojnih (!) dinarjev izgub je povzročil torej dekan Karel Gnidovec, žužemberški »božji namestnik« in diktator Suhe krajine na škodo subokrajnskih zadrugnikov in vlagateljev, ki so iz skope slovinate zemlje s potoki znolja in s krvavimi žulji pridelovali in grizili črne skorje trdega kruha, pripravljene dinarčke pa nosili gospodu Gnidovcu v varstvo...

»Saj so božji mož — pri njih je denar varno nalozen... / Ljudsko zadržanje v božo besedo in moralno čistost duhovnika je bilo v preteklosti

3 predvsem v Suhi krajini na prvem mestu izmed vseh čuvstev naroda, ki prebiva v teh revnih krajih. Slučaj dekana Karla Gnidoceva, ki je za svoje goljufije in milijonsko tatvino (danes bi znala vrednost njegove goljufije najmanj 10 milijonov dinarjev) stal v stari Jugoslaviji neka znovan, na ljubljanski škofiji pa izredno cenjen kot eden najboljših dekanov v državi, brez katerega škofija ni nikdar naravnala, ta slučaj je le eden izmed mnogih, ki jih je slovenski človek moral in je zgovornost ljudiškega denarja Suhokranjcev nikoli in nikdar ni vlagal v koristne namene. Poleg tega, da ga je kradel in se mastil z njim, je sezidal eno največjih farskih trdnjav na Dolenjskem — med narodnosvobodilno vojno tako doletano župnišče in cerkev na Zafari. Upravljeno je bila ljubljanska škofija ponosa na borbenega dekana — kakršnega verjetno katoliška cerkev na Slovenskem ne bo nikdar več imela...

Moralna gniloba protiljudskih duhovnikov je ob Gnidovcem primeru več kot le namoten dokaz za zgrešeno pot, po kateri je hodila slovenska klerikalna politika v preteklosti. Taki kot Gnidovec pa so bili voditelji slovenskega klerikalnega združništva v stari Jugoslaviji.

Vir: Dolenjski list, št. 30, julij 1952

Če bi med drugo svetovno vojno cerkve v Suhi krajini (in drugje po Sloveniji) služile za opravljanje bogoslužja in v njih ne bi bilo sovražnih postojank, jih partizani prav gotovo ne bi napadli. Tako pa je iz njih okupator ob pomoči domačih izdajalcev z mitraljezi iz cerkvenih zvonikov sejal smrt med partizani, ko so jih ti poskušali zavzeti in iz njih pregnati sovražnika, ki je teroriziral, izdajal, zapiral ter pošiljal v taborišča, mučil in s koli, krampi, noži ter puškinimi kopiti moril ujete partizane in aktiviste OF, ki so podpirali partizane in za njih delali na terenu. V Suhi krajini in še zlasti v okolici Žužemberka so potekali številni spopadi. Med drugo svetovno vojno je na območju Suhe krajine izgubilo življenje več kot 2.200 borcev in civilnih žrtev z imeni in priimki, med njimi tudi pripadniki iz sedemnajstih držav, ki so pobegnili iz italijanske in nemške vojske in se priključili slovenskim partizanom. Številki, ki pove, kako hudi boji in s kakšnimi žrtvami so ti potekali na območju Suhe krajine, ni kaj dosti dodati. V bojih, v katerih se je med letoma 1941 in 1945 bil narodnoosvobodilni boj partizanov za svobodo slovenskega naroda, so bili s krvjo postavljeni temelji, da se je leta 1991 uresničila večstoletna želja Slovencev po svoji državi.

Zgodovinar dr. Martin Premk v Državnem zboru, da bodo končno razumeli, zakaj nobena politična stranka ali politični organ ni pristojen za revizijo zgodovine.

<https://www.facebook.com/watch?v=605719260972992>

Tekst zaključujemo z besedami zgodovinarja dr. Martina Premka:

“Resnica o drugi svetovni vojni, čeprav zdaj eni govorijo, da jih je več, je zelo enostavna in ena sama. Samo partizani so bili osvobodilna vojska zavezništva združenih narodov in samo partizani so se borili za svobodo svojega naroda.”

“Laži so sicer hitre, ampak resnica je večna. Prihodnost, tovarštvo in sobivanje brez razprtij pa se lahko gradijo samo na resnici.”

Vir: Tratnik, A., (2022), Resnica je enostavna in ena, Primorske novice na povezavi:

<https://primorske.svet24.si/primorska/goriska/resnica-je-enostavna-in-ena>

OO ZB za vrednote NOB Žužemberk, april 2023

Oznake: Žužemberk, 2. svetovna vojna, OF, bela garda, belogardisti, MVAC, vaške straže, domobranci, prisega Hitlerju, amnestija, Rupnik, škof Rožman, kapitulacija Nemčije, talci, Kocbek, pismo duhovniku, dekan Gnidovec, sojenje, črna roka, Rab, Gonars, OŠ Žužemberk, intervju, Suha krajina, žrtve, cerkev, Ajdovec, Hinje, Martin Premk, občinska organizacija, OO ZB NOB